

Thoughts on ownership and entrepreneurship

Nargiza QUHQOROVA¹

Urgench State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021

Received in revised form

28 March 2022

Accepted 20 April 2022

Available online

15 May 2022

Keywords:

economic,
mercy,
property,
entrepreneurship,
Aristotle,
Ahmad Yugnakiy,
Farobi,
Al-Khwarizmi,
Abdulla Avloniy,
economic opinions,
society development.

ABSTRACT

In this article, this article provides an opinion of our great thinkers about Aristotle, Ahmad Yugagrail, Farobi, Al-Khwarisi and Abdullah Avlyui on an economical, money and entrepreneurship. Economic Culture has an integral description, and the development of philosophical, legal, economic, sociological, psychological and pedagogical aspects is based on the views of writing.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp159-162>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Mutafakkirlar mulk va tadbirkorlik xususida

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

iqtisod,
mol-mulk,
tadbirkorlik,
Arastu,
Ahmad Yugnakiy,
Forobiy,
Al-Xorazmiy,
Abdulla Avloniy,
iqtisodiy fikrlar,
jamiyat taraqqiyoti.

Ushbu maqolada buyuk mutafakkirlarimizdan Arastu, Ahmad Yugnakiy, Forobiy, Al-Xorazmiy va Abdulla Avloniy-larning iqtisod, pul,mol-mulk va tadbirkorlik xususidagi fikrlari berilgan. Iqtisodiy madaniyat integral tavsifga ega bo'lib, falsafiy, huquqiy, iqtisodiy, sotsiologik, psixologik va pedagogik jihatlar bilan bog'liqlikda rivojlanib borishi adiblar qarashi bilan ilmiy asoslangan.

¹ PhD., Urgench State University Associate Professor of the Department "Methods of Preschool Education". Urgench, Uzbekistan. E-mail: kuchqarova06071979@gmail.com.

Мысли о собственности и предпринимательстве

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

экономика,
товар,
собственность,
предпринимательство,
Аристотель,
Ахмад Югнаки,
Фароби,
Аль-Хорезми,
Абдулла Авлони,
экономическая мысль,
общественное развитие.

В данной статье представлены взгляды наших великих мыслителей Аристотеля, Ахмада Югнаки, Фароби, Аль-Хорезми и Абдуллы Авлони на экономику, деньги, собственность и предпринимательство. Экономическая культура имеет интегральный характер и научно базируется на развитии философских, правовых, экономических, социологических, психолого-педагогических аспектов.

Iqtisodiy tarbiya shaxsning barkamol va yetuk bo'lib voyaga yetishida muhim rol o'ynaydi. Iqtisodiy tarbiya bolalarda tejamkorlik, ishbilarmonlik, iqtisodiy hisob-kitob qilish qobiliyatini shakllantiradi. Iqtisodiy tarbiya tushunchasi Sharq mutafakkirlari tomonidan muntazam boyitilib, ilmiy asoslab kelingan. Jumladan, Al-Xorazmiy bobomiz matematika fani inson hayotida asosiy o'rin tutishini alohida ta'kidlab o'tganlar. Al-Xorazmiy har bir inson hisob-kitobni bilishi kerak, shundagina u o'zining va o'zgalarning mehnati natijalarini o'lchovlar orqali aniqlay oladi, degan fikrni aytib o'tgan.

Al-Forobiy "Baxt-saodatga erishuv haqida" asarida shunday yozadi: "Inson o'z mablag'ini to'g'ri sarflashni bilishi kerak. Pul sarflashda qizg'anchilik qilish xasislikka olib keladi. Pullarni rejasiz ishlatish esa insonni beboshlikka yetaklaydi". Al-Forobiy mulkchilik haqida fikr yuritib, mulkka egalik qilish, undan maqsadga muvofiq foydalanish, o'ziga to'q yashash to'g'risidagi ilg'or fikrlarni ilgari suradi. U odamlarga, avlodlarga zarar keltirmaydigan mol-mulk orttirish foydali ish ekanligi, boshqalar uchun zarar keltiradigan boylik to'plash, mol-mulk orttirish esa yomon odat ekanligini aytib o'tadi. Forobiy kishilarni mulkiy qonunlar asosida tarbiyalash masalasiga alohida e'tibor beradi. Uningcha, ma'rifatli, qonun asosida ish yuritadigan, huquqiy madaniyatli kishilar jamiyat taraqqiyotida muhim rol o'ynaydilar va, aksincha: "...shahar aholisi ma'rifatsiz, tajribasiz odamlar va bolalardan iborat bo'lsa, u holda ular qonun o'rnatgan tartib va boshqaruv usulini qabul qilmaydilar". Ko'rinib turibdiki, qonun-qoidalar asosida ish yuritishga alohida e'tibor qaratilgan. Huquqiy tarbiya, madaniyat mulkni to'g'ri tasarruf etish, undan unumli foydalanish va mulkni ko'paytirishga undaydi. Forobiyning ta'kidlashicha, "Mulk orttirishda unchalik xavf yo'q... Mulkni ehtiyot qilib saqlab, o'z ehtiyoji uchun ishlatasa, bu yomon hisoblanmaydi". Forobiyning mulkchilik to'g'risidagi iqtisodiy fikrlarining to'g'ri ekanligini hayotning o'zi ko'rsatib berdi. Mamlakatimizda mulkdorlar sinfining shakllanib, ularning soni ko'payib, iqtisodiyotni rivojlantirishda roli ortib borayotgan hozirgi davrda Forobiyning mulk va unga egalik qilish haqidagi g'oyalari yana ham faollashib bormoqda.

Abdulla Avloniy: "Iqtisod deb, pul va mol kabi ne'matlarning qadrini bilmakka aytilur", yana: "Hozirgi zamonda maqsadga yetmoq, xalqqa maqbul bo'lmoq uchun ilm va mol lozimdur" kabi qimmatli g'oyalarni olg'a surgan. Masalan, uning quyidagi fikrlarini ko'raylik: "Amerikaliklar bir dona bug'doy ekib, yigirma qadoq bug'doy olurlar, yevropaliklar o'zimizdan olgan 5 tiyinlik paxtamizni o'zimizga 25 tiyinga soturlar. Ammo biz osiyoliklar, xususan, turkistonliklar, dumba sotib, chandir chaynaymiz: qaymoq

berub, non o'rniga kesak tishlaymiz, so'zning qisqasi, hozirgi zamonga muvofiq kishi bo'lmak uchun ilm va ma'rifat ila barobar iqtisod, insof tugamas sa'i, bitmas g'ayrat lozimdur".

Ahmad Yugnakiy "Hibat ul-haqoyiqda" da: "Mol-mulksiz kishi uchun bilim – bitmas-tugamas mulkdir, kambag'al uchun bilim hisob – xatosiz hisobdir". Bu fikrdan shuni tushunish mumkinki, har bir inson o'zining ilmi bilan ijtimoiy hayotda tejamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi va o'z kelajagini oqilona qura oladi. Ibn Sinoning inson ehtiyojlari to'g'risidagi, mehnat va uning moddiy ishlab chiqarishdagi roli to'g'risidagi fikrlari diqqatga sazovor. Uning fikricha: "Hayvon tabiat ne'matlariga qanoat qiladi, insonga esa tabiat ne'matlari kamlik qiladi, u oziq-ovqat, kiyim-kechak va uy-joyga ehtiyoj sezadi. Hayvonlar tabiat ne'matlarini o'zlashtiradi, inson esa o'z mehnati bilan o'ziga ovqat, kiyim-kechak, uy-joy yaratadi. Shu maqsadda inson dehqonchilik bilan shug'ullanishi kerak. Hayvonlar garchi poda bo'lib yashasalar ham, yolg'iz yashay oladi, odamlar esa yakka holda o'zlari uchun barcha yashash vositalarini topa olmaydilar. Shuning uchun odamlar muloqot va o'zaro yordamga muhtoj bo'ladilar". Ibn Sino ideal davlat to'g'risida fikr yuritib, uni quyidagicha tavsiflab beradi:

- hamma o'z foydasini ko'zlab mehnat qilishi kerak;
- bu davlatda barcha moddiy boyliklar shunday teng taqsimlanishi kerakki, unda juda katta boylik va ashaddiy kambag'allik bo'lmasin;
- barcha kishilar halol mehnat bilan shug'ullanishi va halol savdo qilishi sababli urushadigan odamlar bo'lmaydi va urushlar tugatiladi, davlatlar o'rtasidagi siyosiy bahslar esa tinch yo'l bilan hal etiladi;
- ideal davlatda odamlarda hamma narsa muhayyo bo'ladi, shuning uchun ular bir-biriga qarama-qarshi bo'lmaydilar, quvnoq ashula va musiqani yaxshi ko'radilar, uzoq vaqt qarimaydilar.

Ibn Sinoning ideal davlat to'g'risidagi qarashlari Platonning "Qonun"larida, Aristotelning "Afina siyosatchilari"da, Forobiyning "Saxovatli shahar yashovchilarining qarashlari to'g'risida traktat"ida aytilgan fikrlariga ko'p jihatdan o'xshab ketadi.

Qadimgi Yunon faylasufi Arastu aytganidek, "Moddiy ne'matlarni ayriboshlash mehnat taqsimoti tufayli yuzaga kelgan. Biron-bir narsaga kishilarda ehtiyoj bo'lmaganda, ayirboshlash mutlaqo yo'q bo'lar edi. Bunday ayriboshlarsiz nafaqat kishilar, davlatning ham yashashi mumkin emas".

Madaniyat – bu insonlarning ijodiy faoliyati tufayli yaratilgan moddiy va ma'naviy boyliklar majmuigina bo'lib qolmay, ayni paytda u jamiyat taraqqiyotining darajasini ham ifodalaydi, ya'ni jamiyatdagi bilim, mezon va qadriyatlarining yig'indisi madaniyatda gavdalanadi. Madaniyatni o'rganishda obyektiv qonuniyatlar, hodisalardagi sababiy bog'liqlik haqidagi an'anaviy tasavvurlardan foydalanmaslik ham mumkin.

Iqtisodiy madaniyat integral tavsifga ega bo'lib, falsafiy, huquqiy, iqtisodiy, sotsiologik, psixologik va pedagogik jihatlar bilan bog'liqlikda rivojlanib boradi. Iqtisodiy madaniyat – murakkab integral ta'lim sanaladi. Shu bilan bir qatorda, ijtimoiy – iqtisodiy madaniyatning mohiyatini bilish, shu jumladan, uni bashorat qilish, shakllantirish, saqlash va mustahkamlash usullarini hisobga olgan holda, insonning ijtimoiy ahamiyatga ega hayotiy qadriyatlarini baholash tizimi shakllantirilishi lozim.

Xulosa qilib aytsak, mutafakkirlarimiz Arastu, Ahmad Yugnakiy, Forobiy, Al-Xorazmiy va Abdulla Avloniylarning mulk va tadbirkorlik xususidagi fikrlari asrlar o'tsa-da, o'z qimmatini yo'qotmagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри. – Т.: “А. Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти”, 1993. – Б. 222.
2. Ғарб фалсафаси. – Т.: “Шарқ”, 2005. – Б. 141.
3. Абу Райҳон Беруний. Тарайхалар (Жавоҳирот китобидан). – Т.: “Мерос”, 1991. – Б. 47.
4. Tolipov B.X. Shaxs iqtisodiy madaniyatida moddiy va ma'naviy omillar uyg'unligi: Falsafa fan.nom... diss. – Т.: 2009. – В. 152.
5. Ҳасанбоева О., Ҳасанбоев Ж., Ҳамидов Ҳ. Педагогика тарихи: Ўқув қўлланма. – Т.: Ўқитувчи, 1997. – Б. 248.